

Poslovno udruženje asocijacije lokalnih i nezavisnih medija „Lokal pres”

Istraživanje o pritiscima na lokalne medije i novinare lokalnih medija

Period april 2016. - jun 2017.

Sadržaj

UVOD.....	2
Cilj istraživanja.....	2
Uzorak	2
Metodologija prikupljanja podataka	2
Vrste prikupljenih podataka	3
Učesnici	3
OCENE O SLOBODI MEDIJA	4
Vrste pritisaka.....	4
Vrste i izvor pritisaka	5
Politički pritisci	6
Finansijski pritisci.....	6
Konkursi za sufinansiranje-novi vid pritisaka	7
Primeri finansijskih pritisaka kroz oglašavanje.....	8
PRITISCI U SVAKODNEVNOM RADU MEDIJA.....	9
Otežani pristup informacijama od javnog značaja	9
Šta su najveći problemi medijskog sistema Srbije.....	10
Najveći problemi lokalnih redakcija	10
ZAKLJUČCI:.....	11
PREPORUKE:	12

UVOD

Cilj istraživanja

Doprinjeti boljem sagledavanju vrste i izvora pritisaka na lokalne medije koji su primenjivani u periodu od aprila 2016. do juna 2017. u cilju pružanja kvalitetnije pravne pomoći članicama Poslovnog udruženja asocijacije lokalnih i nezavisnih medija “Lokal pres”.

Uzorak

Namera istraživača bila je da se istraživanjem obuhvati do 65% članica PU “Lokal pres”. Kako bi ovaj broj bio dostignut anketni listići su poslani na adrese svih članica. U datom terminu odgovorilo je 25 medija što čini 55% medija.

Zahtev za obavljanjem dubinskog intervjua poslat je na 8 adresa lokalnih medija koji su protekle godine imali najviše prepoznatih pritisaka od strane kancelarije. Pristanak smo dobili od 5 lica sa kojima je rađen dubinski intervju.

Metodologija prikupljanja podataka

Anketa koja je sprovedena među članicama PU “Lokal pres” bazirana je na delu pitanja koja su urednicima lokalnih medija postavljena krajem 2011. godine, u skladu sa indikatorima Saveta Evrope o medijima u demokratskom društvu. Krajem 2011. godine i u prvoj polovini 2012. godine po prvi put je u Srbiji sprovedena anketa u skladu sa indikatorima Saveta Evrope o slobodi medija u demokratskom društvu. Sveobuhvatno istraživanje su tada realizovala četiri medijska udruženja (NUNS, NDNV, ANEM i PU “Lokal pres”) uz pomoć koordinatorke istraživanja dr Jovanke Matić, i uz finansijsku podršku Civil Rights Defenders.

Mini istraživanje koje je 2017. godine sprovedeno među članicama PU “Lokal pres” zasnovano je uglavnom na istim pitanjima, pri čemu su dodati novi vidovi pritisaka koji su prepoznati u protekle tri godine kao opcija odgovora. Novi vidovi pritisaka odnose se na sprovođenje procesa projektnog finansiranja. Pitanja u anketi su bila zatvorenog (50%), otvorenog tipa (10%) i poluotvorenog tipa (40%).

Dubinski intevju je takođe, koncipiran na bazi pitanja koja su postavljena 2011. i 2012. godine. Na taj način moguće je uočiti tendencije menjanja pritisaka na medije u lokalnu.

Vrste prikupljenih podataka

Anketa je koncipirana iz tri celine. Prvi set pitanja sadržao je opšte podatke o mediju - sedište, vrsta i pol anketiranih. Drugi set pitanja odnosio se na procenu slobode medija u Srbiji, dok je poslednji set pitanja bio fokusiran na redovno funkcionisanje medija i okruženje koje ugrožava njihovu održivost kroz razne vidove pritisaka.

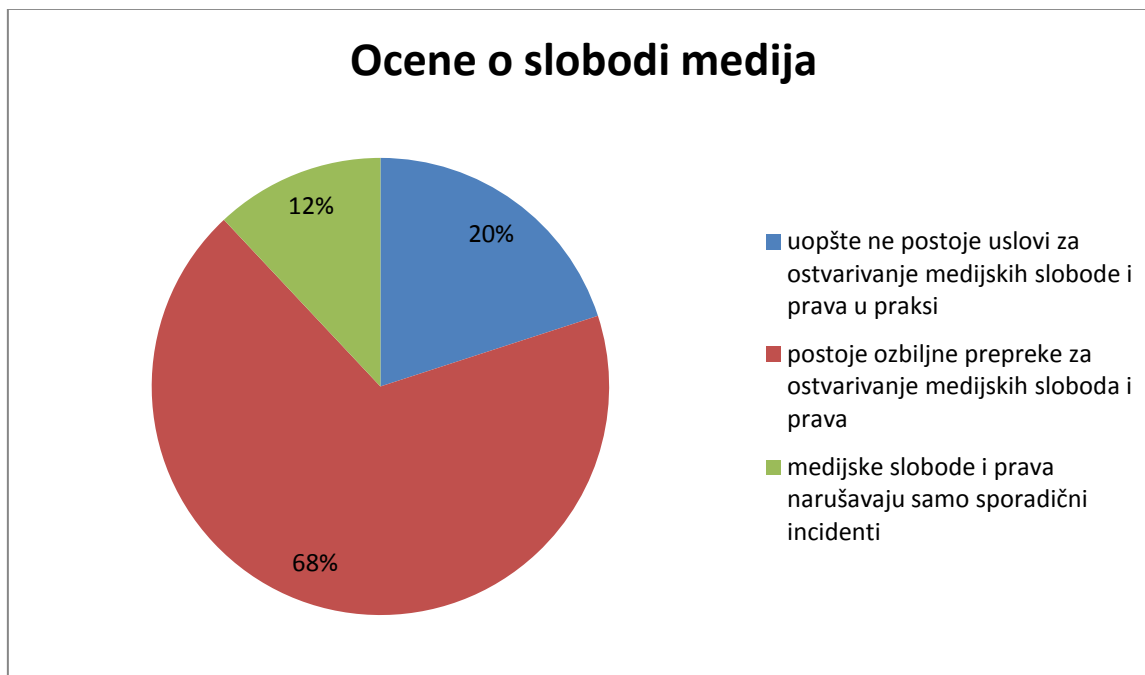
Tokom dubinskog intervjua urednici medija i novinari koji su naročito izloženi pritisku imali su priliku da opišu svoja iskustva, daju primere, analiziraju dublje izvore pritisaka u svojim okruženjima, razloge i načine na koje se pritisici ostvaruju...

Učesnici

U anketiranju je učestvovalo 25 urednika (13 urednika i 12 urednica) lokalnih medija, članica Lokal presa. Po tipu medija najzastupljeniji su predstavnici novina (15), potom slede online mediji (8), televizije (1) i informativne agencije (1).

OCENE O SLOBODI MEDIJA

Među anketiranim urednicima i urednicama čak 68% ispitanika smatra da u praksi postoje ozbiljne prepreke za ostvarivanje medijskih sloboda i prava u Srbiji. Da uopšte ne postoje uslovi za ostvarivanje medijskih slobode i prava u praksi kaže dodatnih 20% anketiranih, dok samo 12% anketiranih lokalnih medija misli da medijske slobode i prava narušavaju samo sporadični incidenti.

Infografik 1: Ocene o slobodi medija

Vrste pritisaka

Kada su lokalni mediji u pitanju najčešći načini kršenja sloboda i prava ispoljavaju se u vidu uskraćivanja lokalnih izvora za sufinansiranja sadržaja za informisanje građana kroz neraspisivanje konkursa ili neadekvatno sprovođenje konkursa. Od 25 anketiranih medija čak 16 (64%) je istaklo ovaj način pritiska kao preovlađujući u poslednjih godinu dana.

Neravnopravan tretman u odnosu na druge medije od strane izvora informacija drugi je način pritiska po učestalosti. Negativna iskustva sa neravnopravnim tretmanom imalo je čak 44% anketiranih medija, dok se sa uskraćivanjem dostupnosti informacijama od javnog značaja suočava gotovo svaki treći anketirani medij (36%).

Najčešći oblici kršenja slobode i prava lokalnih medija i novinara tokom perioda april 2016.-jun 2017. godine	Procenat
Uskraćivanje lokalnih izvora za sufinansiranje sadržaja za informisanje građana kroz neraspisivanje konkursa ili neadekvatno sprovođenje konkursa	64%
Neravnopravan tretman u odnosu na druge medije od strane izvora informacija	44%
Uskraćivanje dostupnosti informacija od javnog značaja	36%
Otkazivanje reklama	28%
Uskraćivanje ugovorenog državnog finansiranja	24%
Otkazivanje poslovnih ugovora	16%
Sprečavanje novinara da prisustvuju događaju	16%
Mešanje u uređivačku politiku (zabrana objavljivanja određenih informacija, nametanje »poželjnih« i »nepoželjnih« rubrika, tema ili ličnosti, plasiranje naručenih sadržaja)	12%
Pritisak u cilju otkrivanja izvora informacija	12%
Napad na objekte i imovinu	12%

Tabela 1: Najčešći oblici kršenja slobode i prava lokalnih medija i novinara tokom perioda april 2016.-jun 2017. godine

Ispitanici su imali prava da u ovom pitanju daju do maksimalno tri odgovora.

Tek 16% ispitanika je odgovorilo je da nije bilo nikakvih pritisaka u traženom periodu.

U ovom periodu, ispitanici su prepoznali da je bilo pokušaja mešanja u poslovnu politiku kuće, (Užice), a četiri lokalna medija su se susrela su pretnjama da će biti iseljeni iz prostorija koje su godinama koristili.(Bor, Kragujevac, Prijepolje i Vranje).

Vrste i izvor pritisaka

Istraživanje je pokazalo da politički uticaj nesporno predstavlja najveći pritisak na lokalne medije, potom slede finansijski pritisci koji se ponovo u dobroj meri vezuju za politički uticaj. Organi izvršne vlasti, republički i lokalni su ocenjeni kao neko ko vrši najveći pritisak na lokalne medije (40%), potom slede vladajuće političke partije (36%), javna preduzeća (12%), a potom slede marketinške/reklamne agencije i opozicione partije (8%). U preostalih 4% spadaju tajne službe, skriveni centri moći, privatna preduzeća u svojstvu oglašivača i ideološki organizovane grupe.

Poređenja radi u 2011. godini redosled onih koji su vršili pritisak je bio nešto drugačiji: Na prvom mestu su bile vladajuće političke partije (47%), potom su sledili organi izvršne vlasti (32%), opozicione partije (26%), privatna preduzeća u svojstvu oglašivača (16%) i javna preduzeća (16%).

Politički pritisci

Primeri:

„... U toku parlamentarnih izbora 2016. godine od funkcionera vladajuće stranke dobili smo zahtev da u broju u kome smo imali plaćeno oglašavanje te stranke ne objavimo nijedan drugi oglas vezan za predizborno obraćanje drugih stranaka. Kada smo to odbili, rečeno nam je da nećemo više dobiti ni dinar ni na jednom konkursu za sufinansiranje informisanja građana...“

„... Politički pritisak, vređanje, iznošenje neistina ili poluistina odbornika vladajuće partije u Skupštini grada protiv našeg medija je permanentan...“

„... Satanizacija našeg lista putem lokalne Televizije od strane čelnika lokalne vladajuće partije vrši se u zakupljenim terminima...“

„... Na adresu našeg medija je stigla pretnja sa nepoznate adrese u kojoj smo okarakterisani kao izdajnici i u kojoj nam je poručeno da pripazimo na svoju bezbednost. Ovu pretnju smo prijavili Specijalnom tužilaštvu za organizovani kriminal. Osim toga, često se dešava da od lokalne vlasti ne dobijamo poziv za događaje ili o aktivnostima predstavnika vlasti, pa se dešava da javnost ostane uskraćena za informacije koje joj mogu biti od značaja...“

„... Gradonačelnik na konferencijama za štampu i na sednicama Skupštine grada javno proziva lokalni medij da je „protiv lokalne vlasti“, prisutni su pritisci i šikarniranja članova naših porodica na njihovom poslu posle „problematičnih“ pitanja i tekstova. Sve to prati i neodazivanje direktora javnih preduzeća i načelnika gradskih službi na pozive naših novinara za potrebe pisanja tekstova...“

„... Pokretanje tužbi protiv novinara i redakcije lista za napisane tekstove i drastično kažnjavanje. Tužba protiv našeg novinara pokrenuta je zbog izveštavanja o trenutnom medijskom mraku i bahatom ponašanju pojedinaca na vlasti...“

„... Nekorektne finansijske kontrole, kažnjavanje za izmišljenje prekršaje sve su češći. Neopravdano sudsko kažnjavanje po tužbi poreske uprave...“

„... Posle nekoliko tekstova o narodnom poslaniku vladajuće partije i direktoru Opšte bolnice, takođe, članu vladajuće partije, isečene su mi sve četiri gume na automobilu, ispred kuće usred dana. Policija je obavila uviđaj i ništa više od toga...“

Finansijski pritisci

Na pitanje da li postoji direktna veza između obima finansijskih sredstava koja državna ministarstva ili lokalna samouprava plasiraju u neki medij (preko projektnog sufinansiranja, reklama, pomoći, posebnih ugovora, itd) i kritičkog pristupa u izveštavanju o tim ministarstvima i vlasti u datom mediju čak 76% anketiranih odgovorilo je potvrdno, dok 12% smatra da su u pitanju pojedinačni slučajevi.

Infografik 2: Veza između državne pomoći i pristupa izveštavanju

Direktnu ili indirektnu finansijsku podršku od države ili lokalne samouprave tokom posmatranog perioda dobilo je 22 od 25 anketiranih medija (88%), 8% ispitanika nije dobilo pomoć, dok 4% nije sigurno da li je uopšte dobilo ili nije.

Na pitanje koje je upućeno primaocima državne pomoći da li su ih davaoci pomoći tretirali kao da im duguju neku uslugu polovina je odgovorila potvrdno.

Konkursi za sufinansiranje-novi vid pritisaka

Neadekvatno sprovođenje konkursa za sufinansiranje projekata za informisanje građana je praksa koju lokalni mediji prepoznaju kao novi vid pritisaka.

„... u našem gradu odlučivao je gradonačelnik, značajno nam je umanjen odobreni budžet u odnosu na zahtev ali i u odnosu na prošlu godinu. U druga dva mesta u okolini, članovima komisije predsednici opština rekli da naš medij nikako ne sme da „prodje”...”

„... Ostali smo bez 350.000 dinara, koje je Komisija formirana po javnom pozivu za sufinansiranje medijskih sadržaja, uz još nekoliko medija dodelila i našem mediju. Tadašnji gradonačelnik odbio je da donese odluku o raspoređivanju sredstava (nije je ni odbacio, a nije ni prihvatio predlog Komisije) izgovarajući se da za tako nešto nema saglasnost Veća...”

„... Naš grad iz gradskog budžeta izdvaja oko 0,44% sredstava za javno informisanje građana, rebalansom budžeta u novembru 2015. godine, izdvojena su dodatna sredstva za informisanje. Naša kuća se regularno i u roku prijavila na konkurs i po oceni stručne komisije u kojoj su bili predstavnici novinarskih udruženja, od tri televizije koje su konkurisale, odlučeno je da se finansira samo projekat naše televizije sa iznosom od 1.500.000,00 dinara.

Kako na konkursu nisu prošle druge dve televizije /rezimske/, gradski čelnici su / bili zauzeti, na putu, nisu se sastali.../ „ razvukli” vreme potpisivanja Ugovora do kraja godini kada se završila budžetska godina, tako da, po Zakonu, u 2016. godini više nisu mogli da izvrše isplatu, odnosno, na taj način smo finansijski kažnjeni iako je proces konkursa regularno sproveden...”

„... Konkurs 2016. je sproveden tako što je komisija od predstavnika vlasti dobila spisak kom mediju koliko sleduje novca, gde je naš online medij dobio simboličan iznos nedovoljan za sprovođenje projekta, a postoje ozbiljne indicije da će tako da bude i ove godine...”

Primeri finansijskih pritisaka kroz oglašavanje

Mediji koji, po oceni novoformiranih koalicioni partnera na lokalnu „nisu dovoljno bili za promene” su vrlo brzo skinuti sa liste komercijalnih partnera, bez obzira na njihovu uređivačku politiku, profesionalizam i poštovanje etičkih standarda. Sistem „zatvaranja vrata nepoželjnima” se primenjuje godinama unatrag. Ono što karakteriše ovaj period je pojačana solidarnost privatnih preduzeća, čiji su vlasnici, u skladu sa svojim političkim opredeljenjima bliskim vlastima takođe „revidirali” listu medija. Sve češći su primeri da privatni preuzetnici prihvataju da plate reklamu - pod uslovom da se ona ne objavi!!!

„... Javna preduzeća su otkazala ugovore o dugoročnoj saradnji pod izgovorom da nisu predvideli sredstva za oglašavanje. Istovremeno marketingške agencije sve češće vrše pritisak na rad medija nudeći nepristojne ponude i obezvređujući reklamni prostor u magazinu...”

„... Oglašavanje gradske samouprave svedeno je na minimum, a oglasi se objavljuju u beogradskim dnevnicima po daleko višim cenama...”

„... Otkazivanje ugovora bez najave i objašnjenja, a ubrzo i „asistirano” pokretanje novog nedeljnika na lokalnu u koji su prešli svi „otkazani”oglasili...”

PRITISCI U SVAKODNEVNOM RADU MEDIJA

Otežani pristup informacijama od javnog značaja

Po mišljenju 2/3 anketiranih iz lokalnih medija do javnih informacija novinari dolaze sporo, nejednostavno i uz napor, dok tek 16% odsto ispitanika nije tokom 2016. i 2017. godine imalo problem da dobije tražene informacije.

U Kragujevcu povratne informacije (odgovori lokalne uprave) su formalizovani i svedeni na brojeve rešenja i drugih dokumenata, pa kao takve su nedovoljno razumljive i upotreblive za medijske priloge.

U Šapcu smatraju da brzina odgovora i visina napora da se do njih dođe zavise od stava političke partije prema mediju koji te informacije traži.

Mediji u Bujanovcu se o radu lokalnih organa i vlasti često informišu putem društvenih mreža. Tako su o poseti predsednika opštine privrednoj komori Kosova, saznali na njegovom privatnom FB nalogu.

Zanimljivo je da se u lokalnim sredinama urednici lokalnih medija gotovo i nisu susretali sa kršenjem njihovih prava na poverljivost izvora informacija. Tek tri od 25 anketiranih lokalnih medija imalo je ovaj problem kada se od njih tražilo da otkriju izvore. Takvo interesovanje, po pravilu, pokazuju političke stranke.

Pitanje cenzure za lokalne medije je još uvek tema kojom se ne bave na pravi način. Naime, više od polovine ispitanika (52%) cenzuru je sagledalo tek kao pojavu, koja ih previše nije interesovala. Naime trećina ispitanika u anketi ne mogu da procene da li ona postoji ili ne, a čak 8 % smatra da cenzura je opravdana za informacije od državnog značaja.

Ostatak anketiranih (48%) su procenili da u Srbiji postoji cenzura informacija mimo onoga što je opravdano zaštićeno kao tajna.

Informacije do kojih su lokalni mediji najteže dolazili tokom perioda april 2016. –jun 2017. godine	Broj odgovora
Zloupotrebe u vršenju javnih funkcija, državna korupcija, finansijske malverzacije političara	14
Kadrovska rešenja i nova zapošljavanja u javnim preduzećima i ustanovama	12
Odluke lokalnih vlasti	8
Finansiranje partija	7
Javne nabavke u lokalnim sredinama	6
Odluke lokalnih javnih preduzeća	4
Organizovani kriminal	4
Finansijske malverzacije tajkuna	3
Ekonomsku situaciju	3
Socijalnu situaciju	2
Odnose vladajućih i opozicionih partija	2

Tabela 2: Do kojih informacija u Srbiji je Vaš medij najteže dolazio tokom perioda april 2016 –jun 2017. godine

Šta su najveći problemi medijskog sistema Srbije

Po oceni 48% anketiranih najveći problemi medijskog sistema u Srbiji iz ugla lokalnih medija su nelojalna konkurencija, sporna dodela budžetskih sredstava kako po osnovu Zakona o informisanju i medijima tako i po Zakonu o javnim nabavkama i nelegalni emiteri.

Potom slede - mali stepen medijskog pluralizma, opšta komercijalizacija i »tabloidizacija« medija (40%), i nedostatak medijske autonomije i veliki pritisci političkih i ekonomskih centara moći (40%). Ekonomsku krizu kao eksterni faktor koji negativno utiče na poslovanje medija sagledava 36 odsto ispitanika.

Preveliki broj medija na malom tržištu (28%), nedostatak medijske strategije sa jasnom vizijom razvoja medijskog sistema i poželjnih standarda i vrednosti (24%), neodgovarajuća zakonska regulativa medijskog sistema (20%) i neefikasan rad regulatornih tela i drugih institucija koji treba da štite slobodu medija i prava novinara (20%) su takođe prepoznati kao problemi koji ugrožavaju održivost lokalnih medija.

Najveći problemi lokalnih redakcija

Lokalni mediji kao da su se privikli na konstantne pritiske koji se godinama sprovode nad njima te nepovoljne ekonomske uslove rada i ekonomsku nesigurnost (siromašni mediji, mali i nesigurni prihodi, visok stepen eksploatacije novinara) ističu kao najveći problem lokalnih redakcija. Čak 48 odsto anketiranih definisano je ovaj problem kao odlučujući za lokalne medije. Potom slede nizak stepen profesionalizma (nepoštovanje profesionalnog kodeksa i novinarske etike, odsustvo osećaja odgovornosti, odsustvo posledica za neprofesionalno ponašanje) (40%), nelojalna konkurencija drugih lokalnih medija (28%), netransparentna dodela budžetskih sredstava i nelegalni emiteri, dok gotovo četvrtina (24%) smatra da je to preveliki broj medija na malom tržištu.

ZAKLJUČCI:

1. Politički uticaj nesporno predstavlja najveći pritisak na lokalne medije bilo da se direktno iskazuje ili indirektno kroz vidove finansijskog pritiska. Ova vrsta pritiska je dugogodšnja i nepromenljiva uprkos donošenju novih Zakona u skladu sa zahtevima EU.
2. Nakon tri godine implementacije projektnog finansiranja razvijeni su novi modeli od strane lokalnih uprava kojima se usmeravaju sredstva za informisanje građana u politički „prihvatljive” medije.
3. Isticanjem u prvi plan raspodele sredstava za informisanje građana kao vid pritiska, lokalni mediji su pokazali svoju tržišnu neodrživost i potrebu da budu finansijski podržani od strane lokalnih budžeta.
4. Nedostupnost i uskraćivanje informacija, netransparentan rad lokalnih uprava postali su vodeći oblici kršenja slobode i prava lokalnih medija i novinara tokom perioda april 2016.-jun 2017. što uslovljava nedovoljan kvalitet informisanja na lokalnu i pretilo da dugoročno gledano doprinose gašenju lokalnih medija kao izvora informisanja.
5. Upozoravajuća je činjenica da su lokalne uprave i javna preduzeća postala preovlađujući izvor pritiska na lokalne medije za razliku od pre par godina kada nisu bili dominantni, i kao takva predstavljaju neposrednu svakodnevnu opasnost na lokalnom nivou.
6. Nedovoljno prepoznavanje cenzure, a posebno autocenzure od strane lokalnih medija je velika pretnja kvalitetnom informisanju na lokalnu.
7. Kao najveći problem lokalnih medija uprkos stalnim političkim pritiscima i finansijskim pretnjama prepoznati su nepovoljni uslovi rada i ekonomska nesigurnost što lokalne medije čini siromašnim.

PREPORUKE:

1. O snaživanjem i prilagodavanjem pravne pomoći pri LP kancelariji efikasno i kvalitetno reagovati na sve vrste pritisaka koje članice prepoznaju pružanjem saveta ili direktnim uključivanjem advokata u problem na terenu.
2. Aktivno i angažovano delovanje PU „Lokal pres” na sve vrste iskazanih pritisaka na direktno obraćanje kako javnosti tako i lokalnim organima i izvorima pritiska kroz saopštenja, reagovanja, zahteve za preispitivanjem stavova, obraćanja lokalnim organima...
3. Pojačano obraćanje PU „Lokal pres” medijskim i međunarodnim organizacijama sa definisanjem problema radi podizanja informisanosti i nivoa njegovog rešenja.
4. Proaktivno delovanje PU „Lokal pres” na stvaranje što šire podrške medijskih i novinarskih organizacija radi zaštite svog članstva.
5. Permanentno zalaganje PU „Lokal pres” da se formira lista stručnih i profesionalnih evaluatora koja će se koristiti kao baza za delegiranje predstavnika u komisija za raspodelu sredstava na lokalnu i njihovo ongoing edukovanje.
6. Podsticati i podržati lokalne OCD organizacije za sagledaju važnost informisanja od javnog interesa i da se aktivno uključe, kako u određivanje liste tema od javnog interesa, tako i u monitoring kvaliteta medijskih sadržaja finansiranih putem konkursa iz lokalnih budžeta.
7. Sprovođenje monitoringa lokalnih uprava po osnovu raspisivanja konkursa za sufinansiranje medijskog sadržaja namenjenog informisanju građana je od velike važnosti za implementaciju ZJIM.
8. Podstaci razvoj novih modela pomoći kroz medije civilnog sektora koji će uticati na opstanak malih lokalnih medija.
9. Stalna edukacija novinara i urednika članica PU „Lokal pres” na temu profesionalnih standarda, dostupnosti informacija, korišćenja dostupnih baza podataka doprineće prepoznavanju načina kako da se umanju negativan uticaj cenzure, autocenzure i nedostatka informacija iz lokalnih izvora.
10. O snaživanje članstva u delu komercijalnih aktivnosti kroz edukacione radionice, podsticanje formiranja marketinških službi doprineće profesionalizaciji i većoj konkurentnosti medija članica PU „Lokal pres”.